

Patienter vid en psykiatrisk jourmottagning i Stockholm

Birgitta Alexius

Hundra slumpmässigt utvalda patienter vid jourmottagningen på psykiatriska kliniken S:t Görans sjukhus har undersökts beträffande sin socialpsykiatriska bakgrund, diagnos och åtgärder vid besöket.

En stor del av patienterna hade etablerade kontakter med öppenvårdsinstanser. Kontakten synes inte ha uppfattats som tillräcklig. Undersökningen belyser behovet av en bättre samordning mellan resurserna inom öppen och slutet psykiatrisk vård för att få en bättre kontinuitet i den enskilde patientens behandling.

Birgitta Alexius är underläkare vid Karolinska institutets psykiatriska kliniken vid S:t Görans sjukhus.

Inledning

Jourverksamhet vid psykiatriska kliniker och sjukhus har redovisats i ett flertal studier sedan antalet psykiatriska jourfall ökade mycket snabbt under slutet av 1960-talet. Holmberg, Lorentzson och Westrin analyserade utvecklingen av öppen akutvård vid psykiatrisk klinik under 1950–1965 vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Lindegård och Nyström beskrev en årgång psykiatriska jourfall som sökt vid Sahlgrenska sjukhuset under 1966. Idestrom, Jäverfalk och Licke genomförde en liknande studie vid Karolinska sjukhuset i Stockholm. Lindelius och Wode-Helgodt undersökte jourfallspopulationen vid psykiatriska kliniken S:t Görans sjukhus under 3 månader 1969. Berggren, Cullberg, m fl har i en serie Sprirapporter redovisat erfarenheter från Nackaprojektet med olika typer av öppen psykiatrisk behandling. Bernhardson m fl har i flera

studier beskrivit verksamheten vid jourmottagningen vid Ulleråkers sjukhus. Jourfallsmaterialen har visat en likartad sammansättning, dvs män är något överrepresenterade, åldersklasserna 20–40 år är överrepresenterade och andelen alkoholmissbrukare är omkring 40 %.

Tidigare psykiatrikerkontakt resp vård på psykiatrisk klinik eller psykiatriskt sjukhus finns redovisade i flera av undersökningarna men direkta jämförelser kan ej göras då man definierat behandlingen på olika sätt. Andelen tidigare kända patienter på Sahlgrenska sjukhuset 1966 var 68 % och på Ulleråkers sjukhus 1978 79 %. Då jourfallspopulationen studerades vid S:t Görans sjukhus 1969 var endast 49 % av patienterna tidigare kända vid jourmottagningen, vilket ansågs kunna bero på att kliniken var relativt ny jämfört med tex psykiatriska kliniken vid Sahlgrenska sjukhuset. I den nu aktuella studien har man ej differentierat olika typer av tidigare psykiaterkontakt, då Stockholm nu har fem psykiatriska kliniker och dessutom ett stort antal privatpraktiserande psykiatriker. Andelen patienter med tidigare psykiaterkontakt 78 % motsvarar väl resultatet från Ulleråkers sjukhus i studien från 1978.

Patienternas kontakter med olika psyko-sociala instanser har ej studerats utom beträffande kontakt med Nykterhetsnämnden. 1969 var 30 % av patienterna vid psykiatriska kliniken akutmottagning S:t Görans sjukhus aktuella vid Nykterhetsnämnden medan endast 12 % var aktuella 1975, trots att andelen alkoholmissbrukare i båda grupperna var ungefär lika stor – 38 % resp 33 %. Föreliggande rapport är en sammanfattning av två förstudier till ett större forskningsprojekt, där man planerar att undersöka effekten av ökad samordning mellan en psykiatrisk klinik och olika psyko-sociala öppenvårdsinstanser.

Syftet med förstudierna var att studera metoder för datainsamling om jourfallspatienternas anamnes, tillstånd och hur behandlingen struktureras. På ett urval av jourfallspatienter registrerades social-psykiatriska bakgrundsvariabler, orsak till det aktuella jourbesöket, diagnos och åtgärder på akutmottagningen. Registerdata, som belyser patienternas kontakter med olika medicinska och sociala instanser under en tidsperiod, som omfattar två år före besöket på akutmottagningen, inhämtades. Man gjorde en jämförelse angående överensstämmelsen mellan de kontakter patienterna uppgivit och de kontakter man fick fram via register. Dessa förstudier har redovisats i separata rapporter: "Kartläggning av ett patientmaterial", Blomqvist, Ekqvist, Reimblad och Svensson, Psykologiska institutionen, Stockholms Universitet 1975 och "Kartläggning av ett patientmaterial från en psykiatrisk jourmottagning i Stockholm febr–mars 1975 med kompletterande uppgifter från medicinska och sociala register", Alexius 1976 (opublicerad undersökning).

Metod

Utgångsmaterialet för föreliggande undersökning utgöres av de personer över 17 år, som bor inom upptagningsområdet för akutmottagningen vid den vuxenpsykiatriska kliniken S:t Görans sjukhus. Upptagningsområdet omfattar c:a 217 000 individer i dessa åldrar. Befolkningsstrukturen inom området överensstämmer väl med den i Stockholms kommun beträffande köns- och åldersfördelning. Av ovanstående population uppsöker c:a 7 000 personer per år akutmottagningen vid psykiatriska kliniken och de gör c:a 9 000 besök per år. Av dem som sökte under tidsperioden 24/2–24/3 1975 utvaldes slumpmässigt en grupp om 100 personer. Urvalet skedde så att var sjätte patient, som inkom till akutmottagningen fick delta i undersökningen. Dessa personer intervjuades med hjälp av ett frågeformulär omfattande sociala och psykiatriska variabler.

Registeruppgifterna inhämtades från socialnämnden (socialregisteruppgifter samt uppgifter från hemtjänst), barnavårdsnämndsregistret, nykterhetsnämndsregistret, försäkringskassa, hälso- och sjukvårdsnämndsregistret samt kriminalregistret.

Tabell 1. Fördelning efter huvuddiagnos.

Huvuddiagnos	Antal patienter
Ingen psykiatrisk diagnos	2
Akut psykiskt insufficienstag	50
Neuros	24
Karaktärsstörning	7
Endogen depression	3
Manisk-depressiv sjukdom, manisk fas	—
Psykos UNS	3
Schizofreni	5
Hjärnskadesyndrom	1
Demens eller ålderspsykos	5
Totalt	100

Resultat

Åldersfördelning: I jourfallsmaterialet var 30 % av patienterna i åldrarna 30–39 år. Jämfört med Stockholms befolkning över 18 år ses en överrepresentation av personer i denna åldersgrupp och en underrepresentation av personer över 60 år. Endast 14 % av patienterna var över 60 år, jämfört med 31 % i befolkningen.

Huvuddiagnos: Vid jourbesöket fick 74 % av patienterna diagnosen neuros eller akut psykiskt insufficienstag. (Tabell 1).

Tilläggsdiagnos: Drygt hälften, 57 %, av patienterna fick någon tilläggsdiagnos vid jourbesöket. En tredjedel av patienterna fick tilläggsdiagnosen alko-

Tabell 2. Fördelning av problemdiagnoser. Endast 13 patienter hade flera problemdiagnoser.

Problemdiagnoser	Antal problemdiagnoser
Relationsproblem	22
Reaktion på traumatisk händelse (egen somatisk sjukdom, abort, dödsfall m fl)	22
Sociala problem (arbete, bostad, ekonomi)	17
Ensamhetsproblem	6
Eget missbruk med sociala konsekvenser	18
Långvariga psykiatriska sjukdomssymtom	12
Andra problem (sexualidentitetsproblem, utvecklingskris m fl)	8
Totalt	105

holmissbruk, 12 % somatisk sjukdom, 9 % läkemedelsmissbruk, 7 % suicidförsök, 1 % narkotikamissbruk och 1 % intelligensdefekt.

Problemdiagnos: En stor andel, 92 patienter, fick även en problemdiagnos (Tabell 2). Relationsproblem, reaktion på traumatisk händelse, eget missbruk med sociala konsekvenser samt sociala problem var de vanligaste problemdiagnoserna.

Social kategori: Närmare hälften av patienterna, 49 %, förvärvsarbetade, hade varit sjukskrivna under en kortare period, högst 30 dagar, före besöket på akutmottagningen eller var hemmafruar. Endast 9 % hade ålderspension jämfört med 17 % av befolkningen i Stockholms kommun, vilket är förväntat då antalet personer över 60 år, som tidigare nämnts, är underrepresenterat i jourfallsmaterialet. En större andel, 12 %, hade sjukbidrag eller förtidspension jämfört med 5 % av befolkningen över 18 år i Stockholm. En lika stor andel, 12 %, hade varit sjukskrivna under de senaste 30 dagarna eller under en ännu längre tidsperiod.

Sjukdagar: Av de 100 patienterna hade 79 patienter ej sjukbidrag eller pension. En stor andel av dem hade vid ett eller flera tillfällen varit sjukskrivna under den senaste två-årsperioden. Endast 12 patienter hade varit sjukskrivna under 0–25 dagar medan 30 patienter hade 201–400 sjukdagar under den aktuella tidsperioden. En tredjedel av patienterna, som varit sjukskrivna 201–400 dagar tillhörde åldersgruppen 30–39 år. Patienterna hade i genomsnitt varit sjukskrivna 90 dagar per år. I Stockholms

län var sjuktalet, dvs antalet sjukdagar per år, under 1974, 25.

Vård dagar på sjukhus: Under de senaste två åren före besöket på akutmottagningen hade närmare hälften av patienterna, 49 patienter, vårdats på sjukhus. Drygt hälften av dem, 27 patienter, hade vårdats för psykiatriska sjukdomstillstånd, 9 patienter för såväl psykiatriska som somatiska sjukdomstillstånd och 13 patienter för enbart somatiska.

Hälso- och sjukvårdsnämnden har fn tyvärr ej uppgifter om antalet individer som vårdats på sjukhus per år. Som jämförelse kan nämnas att enligt Spris bearbetning av SCB:s ULF-material, en intervjuundersökning om levnadsförhållanden, hade 4,1 % av befolkningen i åldrarna 16–74 år i AB-län vårdats på sjukhus eller sjukhem under en treårsperiod 1975.

Tidigare psykiatrisk kontakt: Drygt tre fjärdedelar av patienterna, 78 patienter, uppgav att de tidigare haft psykiatrisk kontakt. Av dem hade 42 patienter haft öppenvårdskontakt och 36 fått sluten vård. Drygt hälften av dem, 19 patienter, hade vårdats på psykiatrisk klinik och 17 patienter hade vårdats på psykiatriskt sjukhus.

Pågående psykiatrisk kontakt: Drygt en tredjedel av patienterna, 35 patienter, uppgav att de hade pågående psykiatrisk kontakt. Av dem gick 18 patienter på psykiatrisk poliklinik, sju hade eftervårdskontakt på psykiatriskt sjukhus och 10 patienter hade andra kontakter som Mariapolikliniken, Mentalvårdsbyrån, familjerådgivningsbyrå, PBU och

Tabell 3. Antalet registrerade och uppgivna kontakter fördelade efter kön. Av de 52 patienterna hade 14 patienter två kontakter och en patient tre kontakter.

Instans	Registrerad kontakt			Uppgiven kontakt		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
BVN	1	—	1	—	—	—
SB	8	15	23	6	10	16
Hemtjänst	2	7	9	—	3	3
NN	4	—	4	—	—	—
KV	—	—	—	—	—	—
BNV + SB	—	1	1	—	1	1
NN + SB	7	1	8	7	—	7
KV + SB	4	1	5	3	1	4
KV + SB + NN	1	—	1	1	—	1
Totalt	27	25	52	17	15	32

privatpraktiserande terapeuter.

Kontakt med olika sociala instanser: Drygt hälften av patienterna, 52 patienter, återfanns i de sociala instansernas register. Av dem hade 32 patienter uppgivit att de hade kontakt med barnavårdsnämnd (BVN), socialbyrå (SB), nykterhetsnämnd (NN), eller kriminalvård (KV). (Tabell 3). Drygt en tredjedel av patienterna, 38 patienter, hade erhållit ekonomisk hjälp från socialbyrån. I Stockholms kommun var under 1974 7% av befolkningen socialhjälpstagare. I jourfallsmaterialet var 12 patienter aktuella på nykterhetsnämnden. I Stockholms kommun var 1,5% av befolkningen över 20 år aktuella på nykterhetsnämnden.

Åtgärder på akutmottagningen: Knappt tre fjärdedelar av patienterna, 71 patienter, återvände hem efter läkarsamtalet på akutmottagningen (Tabell 4). Åtta patienter kvarstannade för bedömning 1–3 dygn och kunde därefter återvända hem, medan 21 patienter bereddes plats på sjukhus.

Tabell 4. Åtgärder på akutmottagningen fördelade efter patienternas kön

Åtgärd	Män	Kvinnor	Totalt
Hem efter samtal + eventuell remiss till annan instans	33	38	71
Vård på akutmottagningen			
1–3 dygn	3	5	8
Överförd till Mariakliniken	2	–	2
Intagen härvarande psykiatriska klinik	2	7	9
Överförd till psykiatriskt sjukhus med remiss	2	–	2
Överförd till psykiatriskt sjukhus med vårdintyg	3	5	8
Totalt	45	55	100

Sammanfattning:

100 slumpmässigt utvalda patienter, som 24/2–24/3 1975 sökte akutmottagningen, psykiatriska kliniken S:t Görans sjukhus i Stockholm, undersöktes beträffande social-psykiatriska bakgrundsvariabler, diagnos och åtgärder på akutmottagningen.

Patientgruppen omfattade 45 män och 55 kvinnor vilket överensstämde med fördelningen i befolk-

ningen i Stockholms kommun. En tredjedel av patienterna var i åldrarna 30–39 år och endast 14% mer än 60 år. Jämfört med Stockholms kommun var åldersgruppen 30–39 år överrepresenterad och åldersgruppen över 60 år underrepresenterad. Tre fjärdedelar av patienterna fick diagnosen neuros eller akut psykiskt insufficienstillstånd. En tredjedel av patienterna fick tilläggsdiagnosen alkoholmissbruk. Närmare hälften av patienterna fick problem-diagnoserna relationsproblem eller reaktion på traumatisk händelse. Antalet sjukdagar per år under de två senaste åren låg högt – 90 dagar – jämfört med 25 dagar i Stockholms kommun. Närmare hälften av patienterna – 49 patienter – hade under de senaste två åren vårdats på sjukhus och av dem hade 27 vårdats för psykiatriska sjukdomstillstånd och 9 för psykiatriska och somatiska sjukdomstillstånd. Tre fjärdedelar av patienterna hade haft psykiaterkontakt tidigare och en tredjedel hade pågående öppenvårdskontakter. Drygt hälften av patienterna hade haft kontakt med sociala instanser de senaste två åren. Patienterna uppgav i stor utsträckning socialbyråkontakt men förnekade ofta att de hade aktuell kontakt med nykterhetsnämnd och kriminalvård. Närmare tre fjärdedelar av patienterna återvände hem efter undersökning på akutmottagningen, några observerades 1–3 dygn på akutmottagningen innan de återvände hem och en femtedel av patienterna intogs på sjukhus.

De två förstudierna visar klart att en stor andel av patienterna på akutmottagningen har etablerade kontakter med öppenvårdsinstanser. Denna kontakt synes dock i många fall ej uppfattas som tillräcklig. En möjlighet vore att patienterna vid akuta insufficienstillstånd vänder sig till den instans, där de redan har etablerat kontakt och därifrån vid behov remitteras till sjukhus för bedömning och eventuellt vård. Resurserna inom öppen och sluten vård kan då samordnas bättre så att de utnyttjas mer effektivt. Man får då även en bättre kontinuitet i den enskilda patientens behandling.

Denna studie beskriver förhållandena vid en psykiatrisk akutmottagning i en storstad. Resultaten kan alltså ej generaliseras utan motsvarande material kan te sig helt annorlunda i landsorten.

REFERENSER

Berggren, B., Cullberg, J. m fl: Psykiatri i omvandling. Nackaprojektet. Spri-rapport 7/78.

Ericsson, L., Hultman, C och Berhardsson, G.: Problem, hjälpbehov och psyko-social situation hos sökanden vid en psykiatrisk jourmottagning. Rapport från Forskningskliniken, Ulleråkers sjukhus, Uppsala 1979.

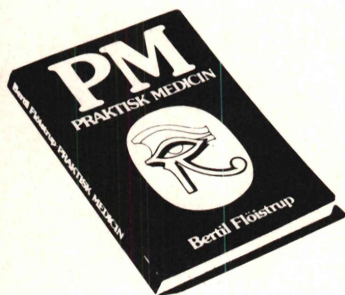
Holmberg, M-B., Lorentzson, S. och Westrin C-G.: Öppen akutvård vid psykiatrisk klinik. Pehr Dubb Journalen 2/1967.

Idestrom, C-M., Jäverfalk, T. och Licke, V.: Psykiatrisk akutvård vid Karolinska sjukhuset. Från laboratoriet för experimentell psykiatri, Karolinska sjukhuset, Stockholm 1972.

Lindegård, B. och Nyström, S.: En årgång psykiatriska jourfall. Soc.-med. Tidskrift 6/1969.

Lindelius, R. och Wode-Helgodt, B.: Jourverksamhet vid en psykiatrisk lasarettsklinik. Läkartidn. 11/1973.

Aktuell handbok. Omtyckt av distriktssköterskor och allmänläkare sedan 1976. Ny aktualiserad upplaga.

Vid beställning direkt från förlaget lämnas rabatt (i bokhandeln 150 kr). Sändes endast per postförskott, varvid porto 5,60 kr tillkommer.

FRAGARIA bokförlag
Ekplan 2, 182 34 Danderyd
Tel 08/755 95 57.

Härmed rekvideras ex.
B. Flöistrup, *PM Praktisk Medicin* à 89 kr + frakt till

.....
namn

.....
adress

.....
postn:r/ort

FRAGARIA bokförlag

Svarsförsändelse
Kontonummer 2423
182 02 DANDERYD